

KOVÁCS RÁCZ Eleonóra

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék (Szerbia)
kreleonora@ff.uns.ac.rs

NYELVJÁRÁSI JELENSÉGEK A MAI BÁCISKAI ÉLŐNYELVBEN¹

Dialect Phenomena in Contemporary Spoken Hungarian
in Bačka

Dijalektološke pojave u savremenom govornom jeziku u Bačkoj

A tanulmány az elmúlt öt év gyűjtése alapján azokat a nyelvjárási jelenségeket mutatja be, amelyek általánosak a bácskai magyar nyelvhasználatban. A kutatás során 15 településen 40 évnél idősebb adatközlők nyelvhasználatát vizsgáltuk részt vevő megfigyeléssel. Célunk, hogy bemutassuk azokat a hangtani, alaktani és mondattani nyelvjárási jelenségeket, amelyek általánosak a bácskai magyar beszélt nyelvben. A jobb áttekinthetőség érdekében táblázatokban ismertetjük kutatásunkat. A táblázatok első oszlopa a nyelvjárási alakokat tartalmazza. A második oszlopban a jelenség megnevezését tüntetjük fel, a harmadik oszlopban pedig a nyelvjárási variáns köznyelvi megfelelőjét közöljük. Célunk továbbá, hogy a kutatás adatai beépíthetők legyenek a magyar tannyelvű tagozatok additív személetű anyanyelvoktatásába. *Kulcsszavak:* vajdasági magyar nyelvjárás, hangtan, alaktan, mondattan, additív szemléletű anyanyelvoktatás.

Bevezető

A nyelvjárási jelenségek feltárása napjainkban is fontos kutatási feladat a Kárpát-medencében, mivel a magyar országhatáron kívül falvakban élő magyar

¹ A tanulmány a Szerb Köztársaság Oktatás- és Tudományügyi Minisztériuma 178017. számú, a Kisebbségi nyelvi, irodalmi és kulturális diskurzusok Délkelet- és Közép-Európában (Diskursi manjinskih jezika, književnosti i kultura u jugoistočnoj i srednjoj Evropi) című projektumának keretében készült.

ajkú lakosság bázisnyelve a nyelvjárás, mely köztudottan változik ugyan, de a formális beszédhelyzetek térvesztésének, valamint a familiáris nyelvi szinterek dominanciájának köszönhetően a nyelvjárások használata ma is általános a bácskai falvakban. Az előző nyelvjárási attitűdkutatásainkból kiderült továbbá (vö. Kovács Rác 2011, Kovács Rác 2012b), hogy a megkérdezettek kedvelik településük beszélt nyelvét, szépnek és hasznosnak ítélik azt, ezt örökítették tovább számukra szüleik és nagyszüleik, és csaknem minden beszédszituációban a nyelvjárást használják, mivel ez a kötetlen baráti társalgás nyelve. Ugyanakkor a kutatások alapján az is megállapítható, hogy az iskoláskorú gyerekek többsége nem ismeri kellő mértékben a nyelvjárási és köznyelvi szókészletet, mindazok ellenére, hogy azt állítják, tudják, mi a nyelvjárás, és 90%-uk definiálja is azt (Kovács Rác 2013). Több előző munkánkban is szóltunk Beregszászi Anikó nyomán (Beregszászi 2012) arról, hogy az iskolai magyar anyanyelvoktatásban elengedhetetlen és szükséges a funkcionális-szituatív kettősnyelvűsége való nevelés, annak tudatosítása additív, azaz a hozzáadó módszer által, hogy a helyi magyar regionális nyelvváltozatok és a magyar köznyelv közötti különbségek és párhuzamok tudatosuljanak az általános iskola 8. osztályáig. Európai példákön (Andersson 2000, Jahr 2000, Sieber–Sitta 1994, Szabó 2000, 2004, 2010) okulva ez sikeresen véghez vihető ennél a korosztálynál, amennyiben az előző hét év anyanyelvoktatása a beszélt regionális nyelv mellé fokozatosan felzárkóztatja a köznyelvet és az irodalmi nyelvet.

Hogy az utóbbiak kidolgozása minél sikeresebb legyen az elkövetkezőkben, hallgatóinkkal közösen elindítottuk a napjainkban élő és használatos vajdasági, ezen belül pedig a bácskai domináns nyelvjárási jelenségek feltárását. Reményeink szerint a feltárt anyag megmutatja, hogy mely nyelvjárási jelenségeket kell mindenképpen figyelembe vennünk és beépítenünk az additív szemléletű vajdasági magyar anyanyelvoktatásba. Jelen összegzést a bácskai magyar nyelvjárásokat leíró kötetek nyomán készítettük (I. Penavin 1988, Kovács Rác 2013, 7–24).

Hangtani jelenségek a bácskai magyar nyelvjárásban

A magánhangzók változásai

Zártabbá válás

Köztudott, hogy a vajdasági magyar élőnyelvben – mind a regionális magyar köznyelvben, mind pedig a vajdasági magyar nyelvjárásokban (Bácsfeketehegy kivételével) – középzárt *ě*-t ejtünk mind hangsúlyos, mind pedig hangsúlytalan

helyzetben. Ez a hangváltozás tehát a leggyakoribb hangtani változás a zártabbá válást illetően. A zártabbá válás egyéb esetei közül az *i-zés*, valamint az *ö>ü* zártabbá válás is általános és gyakori jelenség, de sokkal kisebb szókézletet érint, mint a középzárt *ë*.

Zártabbá válás		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
hun („Hun vótá?”) kukuríkul („Kukurikul a kakas...”) csuda („Mi a csuda?”) túrustészta („Túrustészta lesz ebédre.”) csurog („Csak úgy csurgott, úgy esett.”)	<i>o>u</i> zártabbá válás	hol kukorékol csoda túros tészta csorog
tűrüköző („Kivettem a szekrénybű a tűrüközőt.”)	<i>ö>ü</i> zártabbá válás mássalhangzó-kiesés (l-kiesés), magánhang- zónyúlás (az <i>ü</i> hang nyúlása)	törülköző
ű-űket („Ű nem akar hozzám gyűnni...) bűjt („Megkezdődött a nagybűjt.”) gyűn („Mikó gyűn má?”)	<i>ö>ü</i> zártabbá válás (affrikáció)	ő bőjt jön
tüllük („Nem félek tüllük.”)	<i>ö>ü</i> zártabbá válás, majd az <i>l</i> megnyúlásának hatására a magánhangzó rövidülése	tőlük
ustor	<i>o>u</i> zártabbá válás	ostor
píz („A pízbü sose elég.”)	<i>é>i</i> zártabbá válás, mássalhangzó-kiesés (az <i>n</i> kiesik)	péNZ
kík („A zautója kík.”) kíve („Egy kíve szárat attam a tehénnek.”) egísz („Egísz nap rihes vótam.”) közepin („Az udvar közepin ált valamikó a kút.”) tizedibű („Tizedibű dógosztak.”) pintek („Pintékén nem éttünk húst.”), fejenkint („Fejenkint egy-egy szállást kaptak nyóc hold födde.”) kímilve („Magát nem kímilve dógozott.”) tetejire („A fazék tetejire teszem a földöt.”) krizantín („Mindenszentek napján krizantint vizünk a temetőbe.”)	<i>é>i</i> , <i>é>i</i> zártabbá válás (<i>i-zés</i>) <i>é>i</i> zártabbá válás (és szóvégi mássalhangzókopás) <i>é>i</i> zártabbá válás, szóvégi mássalhangzó módosulása	kék kéve egész közepén, tizedéből, péntek, fejenként, kímélve, tetejére krizantém

lipe („Lipe szállt az udvaron.”)	<i>e>i</i> zártabbá válás, mássalhangzó-kiesés (a <i>k</i> kiesik)	lepke
lábos („Nem láttad a lábost?”)	<i>a>o</i> zártabbá válás, mássalhangzó-kiesés (l-kiesés) (á utáni hangsúlytalan helyzetben történő asszociatív o-zás, amely az új helyesírási szabályzat szerint köznyelvi formának számít)	lábos v. lábost
sporhét („Odatettem a sporhétre főralni a vizet.”)	<i>e>ě</i> zártabbá válás	sparhelt
měnt („Kiměnt a rétbe szántani.”), született („... gyerėke született...”) mėg („Űgy veszekėttek, mind a kutya mėg a macska.”) mėkkora („Mėkkora szerėncsėje vót!”) lėhetėtt („Nem lėhetėtt kapni...”) lėgyėn („Lėgyėn barmi, nem tágítok.”) rėggel („Rėggel korán kelėk.”)	<i>e>ě</i> zártabbá válás	ment született mentek meg mekkora lehetett legyen reggel
Maritú (Maritú vettem a tojást) magosságtú („Nem fėlek a magosságtú.”) attú („Attú a naptú kezdve nem beszélünk.”) tűvestú („... szél tűvestú szaggatta ki a fákat.”) cserėbbú („... cserėbbú készút a tető...”) litertú („Tiz litertú is több esső esett.”)	zártabbá válás: a <i>-tól/-től</i> rag helyett a <i>-tú/-tű</i> , a <i>-ból/-ből</i> rag helyett a <i>-bú/-bű</i> rag használata nemcsak zártabbá válást jelöl, hanem mássalhangzókopás is megfigyelhető, ugyanakkor alaktani jelenséget is tükröznek ezek a hangváltozások	Maritól magasságtól attól tövestől cserépből litertől
vakundok („Mėgfoktam ěgy vakundokot.”) csuda („Csuda jó dőga vót!”) kápuzta („Jaj de savanyú ez a kápuzta!”)	<i>o>u</i> zártabbá válás, (valamint egyes szám helyett a többes szám használata)	vakond kápuzta

Nyíltabbá válás

Az alábbiakban felsorolt példákat minden településen ugyanazon nyelvi formában ejtik a beszélők. Az is megfigyelhető azonban, hogy a nyíltabbá válásra sokkal kevesebb példa akad a bácskai nyelvjárásokban, mint a zártabbá válásra.

Nyíltabbá válás		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
mindėg („Mindėg Martonoson ěltem.”)	<i>i>é</i> nyíltabbá válás	mindig

kila lakadalom	<i>o, ó>a, á</i> nyíltabbá válás	kiló lakodalom
onoka („Técának onokája született.”) onokatestvér („A két gyermek onokatestvérek.”)	<i>u>o</i> nyíltabbá válás	unoka
savanya („A savanya almát szerettem.”)	<i>u, ú>a</i> nyíltabbá válás	savanyú

Magánhangzónyúlás

A bácskai magyar nyelvjárásokban két nyelvjárási tendencia figyelhető meg a magánhangzók nyúlása tekintetében. Az egyik tendencia az *e>ē, o>ó, ö>ő, ü>ű* hangváltozásokat érinti, amelyeknek az előzménye a mássalhangzó, azaz az *-l* kiesése. Ezt követően bekövetkezik a magánhangzók pótlónyúlása. Az utóbbi nyelvjárási jelenség a szókészlet széles körét érinti, és a bemutatandó példák csupán töredékét képezik a nyelvjárási szóalakok ilyen típusú repertoárjának mind az egy szótagú, mind pedig a több szótagú szóalakok vonatkozásában (l. Kovács Rác 2013). Ugyanehhez a tendenciához sorolható továbbá azoknak a nyelvjárási szavaknak a sokasága is, amelyekben a toldalék végén található mássalhangzó lekopik, az előtte álló magánhangzó pedig megnyúlik.

Az általunk tapasztalt magánhangzónyúlások másik csoportja (*pósta, kácsa, síma* stb.) viszont bizonyos szóalakokra korlátozódik csupán, de az említett szóalakokban bekövetkező nyúlások általánosak a nyelvjárást beszélők körében (l. Kovács Rác 2013, 17).

Magánhangzónyúlás		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
āra („...āra menny, ne ēre!”) autóvā („Autóvā mēnt udvaróni...”) anyámmā („Anyámmā együtt tanúntuk.”) kutyámmā („Vigyázz a kutyámmā!”)	<i>a>ā</i> magánhangzónyúlás (amely mássalhangzó-rövidüléssel vagy mássalhangzókopással jár együtt)	arra autóval anyámmal kutyámmal
ēmentem („... tegnap ēmentem Dórihó...”) ēre („... ēre gyere...”) ēszerette („... ēszerette tüle a Mónit...”) ēkaptam („... ēkaptam a meszellőt...”)	<i>e>ē</i> magánhangzónyúlás (mely gyakran mássalhangzó-kieséssel, vagy mássalhangzó-rövidüléssel jár együtt)	elmentem erre elszerette elkaptam
vót („Vót egy lovam...”) hónap („Hónap megyek a pijacra.”) póc („Az alsó pócon vannak a csokik.”) nyóc („Nyóc órákkó kezdődik az előadás.”) főd („Két hold főd eladó.”) kúcs („A kúcsot az ablakba tettem.”)	a magánhangzó hangsúlyos szótagban megnyúlik, az <i>-l</i> kiesik (egy szótagú szavakban)	volt holnap polc nyolc főd kulcs

<p>ēment („... ēment Németországba...”) ēcsaphatod („...mostmár elcsaphatod a tévét.”) ēvítették („... ēvítették a lányt.”) megszámóták („Jó megszámtátok?”) főszáradt („Gyorsan főszáradt az esső.”) fütyüve („Fütyüve ment végig az uccán.”) körűbelű („Körűbelű nyóc nap van még hátra.”) tötés („Megásztatta az eső a tötést.”) türűközű („Hány türűközűt hozzak?”) kiűtek („Má megint kiűtek az öregasszonyok a padra.”) gyümölcsös („A gyümölcsöst ellepték a migránsok.”) zűdbab („Megért a zűdbab is...”) dógosztak („Sokat dógosztak, még fíjatalok vótak.”) menekűni („Menekűni, de hova?”) fótos („Má megint fótos a nadrágod?”)</p>	<p>az <i>-l</i> kiesése az előtte álló magánhangzó megnyúlását (<i>e>ē, o>ó, ő>ő, ü>ű</i>) vonja maga után (több szótagú szavakban)</p>	<p>elment fütyülve körűbelül töltés türűközű kiűtek elcsaphatod elvítették megszámolták főlszáradt gyümölcsös zűldbab dolgoztak menekűlni foltos</p>
<p>mikó („Mikó gyűssz?”) attú („Attú a perctű kezdve nem féltem.”) literű („Egy literű több tej nem köll.”)</p>	<p>szóvégi mássalhangzó- kopás esetében ugyancsak megfigyelhetünk magán- hangzónyúlást (<i>o>ó, ő>ő, ű>ű</i>)</p>	<p>mikor attól literűl</p>
<p>síma („A ruhát símára vasátam.”) íratkozik („A lányom a ziden íratkozik a a zegyetemre.”) írígy („Nagyon írígy ám rám a szomszédasszony.”) elpusztút („Sok bírka elpusztút a járványba.”) pósta („A pósta a bank mellett vót.”)</p>	<p><i>i>í</i> <i>o>ó</i> <i>u>ű</i></p>	<p>síma íratkozik írígy bírka posta</p>

A magánhangzónyúlások többnyire nem önmagukban történő változások, mivel mássalhangzó-változással járnak együtt. A magánhangzónyúlásokat az esetek többségében mássalhangzó-kiesés vagy -kopás előzi meg a bácskai magyar nyelvjárásokban. Azokban az esetekben, amelyekben a mássalhangzó-kopást követően következik be a magánhangzó nyúlása, az említett hangtani jelenségek hangsúlytalan helyzetben fordulnak elő. A mássalhangzó-kiesést követő magánhangzónyúlás viszont többnyire hangsúlyos szótagokban jelentkezik.

Mindezek mellett – ahogyan ezt a táblázat utolsó részében is láthatjuk – vannak olyan magánhangzónyúlások is a bácskai magyar nyelvjárásban, amelyek nem járnak együtt mássalhangzó-változással.

Magánhangzó-rövidülés

A magánhangzó-rövidülés az előzőeknél kisebb szókészletet érint, de a felsorolt példák ejtése általános a bácskai magyar nyelvjárásban.

Magánhangzó-rövidülés		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
buza („Az idén jó termétt a buza...”) husvét („Az idén márciusra esik husvét.”) huga („A huga kiment Németbe.”) csunya („Olyan csunya, mind a bűn.”) ovoda („Szeptemberbe kezdődik az ovoda.”)	magánhangzó-rövidülés: <i>ú>u</i> <i>ó>o</i>	búza húsvét huga csúnya óvoda
gyűllés („Holnap lesz a gyűllés.”) szőlő („Lassan szüretelhezzük a szőlőt.”) mullik („Gyorsan mullik az idő fölöttünk.”)	magánhangzó-rövidülés (intervokális helyzetben az <i>-l</i> nyúlása mellett)	gyűllés szőlő múlik
tüllük („Nem számítok tüllük semmire.”)	magánhangzó rövidülése (zártabbá válás, majd az <i>-l</i> megnyúlásának hatására rövidülés történik)	tőllük

Labializáció

Az egyes labializációs jelenségek közül – Bácskertes kivételével – az *ö-zés* a leggyakoribb és a legáltalánosabb példa a bácskai magyar nyelvjárásokban. Azt is meg kell említenünk azonban, hogy a bánati nyelvjárásoktól eltérően hangsúlyos helyzetben csupán két szóalakot érint az említett jelenség, amelyeket fel is tüntettünk (l. *körösz*t, *köllött*). Az *-l* végű igéknél viszont csaknem kizárólagos a labializáció a bácskai magyar nyelvjárásokban. Az *e>o*, *i>ö*, *i>a* labializáció a bácskai nyelvterületen a feltüntetett szóalakokban fordul elő csupán. Bácskerteszen az *á>ā* labializációs jelenség hangsúlytalan helyzetben gyakoribb, de hangsúlyos helyzetben is előfordul.

Labializáció		
Nyelvjárási alak	Változás	Köznyelvi alak
köllött („Köllött neki kenyér.”) körösz (t, „Az út mellet van a Vida-körösz.”)	<i>e>ö</i> labializáció, azaz <i>ö-zés</i>	kellett kereszt
gabanyica („Süttem gabanyicát.”)	<i>i>a</i> labializáció (és <i>n>ny</i> palatalizáció)	gibanica

esző („Mit esző ojan sokat?”) kereső („Mit kereső ott?”) véső („Mit véső a falba?”) heccődd („Ne heccődd aszt a gyereket!”) présőte („A hentes kiprésőte a sonkát.”) éneköl („Ki éneköl el a dalt?”) szeletőték („... egyformára szeletőték a húst...”) szeletött („Szeletött kenyeret kérek!”) jegyzetőni („Nem győsztem jegyzetőni.”) körösztü („Körösztü köll menned...”)	<i>e>ö, ő</i> labializáció (az E/2. igéknél felszólító és kijelentő módban, az E/3. és T/3. személyű igékben, melléknévi és főnévi igenevekben, továbbá egy határozószóban)	eszél keresel véssel hecceld préselte énekel szeletelték szeletelt jegyzetelni keresztül
Ferihő („Nem fordúhatok Ferihő.”) temetőhő („Közel lakik a temetőhő.”) egyetemhő („Két uccára van az egyetemhő.”)	<i>-hoz/-hez/-höz</i> toldalékokban mássalhangzó-kopást követően	Feréhez temetőhöz egyetemhez
ápām („... ápām sosem volt rest.”) csalād („A csalād a lekfontosab a vilāgon.”) lābam („Nagyon fāj a job lābam.”)	<i>á>ā</i> labializáció (Bácskertes)	apām csalād lābam
csipkod („Összevissza csipkotta a lābam.”)	<i>e>o</i> labializáció	csipked
örösztem („Gyerekkoromba sokat örösztem a birkákat.”) ösmer („Honnan ösmer maga engem?”)	<i>i>ö</i> labializáció	öríztem ismer

Illabializáció

Az illabializáció a bácskai nyelvjárások közül a bácskertes nyelvjárásban általános és elterjedt jelenség. Egyéb nyelvjárásainkban pedig egy-egy szóalakban fordul elő csupán, de az említett szóalakok használata egész Bácskára kiterjed.

Illabializáció		
Nyelvjárási alak	Hangváltozás	Köznyelvi alak
kácsa („Az anyám kácsákat nevelt.”) kána („Keresem a piros kánát.”) ásszonyhó („... az ásszonyhó gyittek a bárátnék.”) (Bácskertes) fokhájma („Holnap megyink fokhájmat szenni.”)	<i>a>á</i> illabializáció <i>a>á</i> illabializáció (Bácskertes)	kacsa kanna asszonyhoz foghagyma
idészák („...áz az idészák nagyon nehéz volt...”) (Bácskertes) sitemény („á sitemény áz ásztálon van.”) (Bácskertes) rihes („A macska rihes vót”)	<i>ö, ő, ü, ű>e (ë), é, i</i> illabializáció	időszak sütemény rühös

híves („A fa alatt jó híves vót.”) kilső („A kilső ablak tört ki.”) kesere („Az uborka nagyon kesere lett.”)		hűvös külső keserű
hasigat („A szomszéd ép a fát hasigatta.”)	<i>o>i</i> illabializáció	hasogat

Magánhangzó-betoldás

A bácskai nyelvjárásokban a mássalhangzó-torlódást magánhangzóval bontják fel a nyelvjárásban. Gyűjtésünk során egy ide tartozó példára bukkantuk csupán, de a nyelvjárási szóalak ejtése általános a bácskai magyar nyelvjárásokban.

Magánhangzó-betoldás		
Nyelvjárási alak	Változás	Köznyelvi alak
háromat („Háromat szerettem egyszerre.”)	(a mássalhangzó-torlódás felbontása) magánhangzó-betoldással	hármat

A mássalhangzók hangtani változásai

Mássalhangzónyúlás és mássalhangzókopás

A mássalhangzónyúlás gyakori és bizonyos szóalakok ejtése vonatkozásában általánosnak mondható a bácskai magyar nyelvjárásokban. Ilyenek pl. következő alakú tájszavak: *heggeszt, agganacs, kissebb, köppeney, öccs, szallag, ventillátor, mullik, nyersesség, stopplámpa stb.* Emellett a táblázatban további példákat mutatunk be:

Mássalhangzónyúlás		
Nyelvjárási alak	Hangváltozás	Köznyelvi alak
gyüllés düllő mullik pirossak („Ojan pirossak vótak az almák, hogy csak no!”) esső („Esik a zesső.”) egésszen („Egésszen kimelegettem.”) közössen („Közössen vettük a fődet.”) utánna („utánna má nem szót semmit) róllam („Róllam ne is tegyé említést!”) nállam („Nállam ugyan nincs a lapát!”)	mássalhangzónyúlás (intervokális helyzetben, miközben a magánhangzó néhány esetben rövidül)	gyülés dülő múlik pirosak eső egészen közösen utánna róllam nállam

Mássalhangzókopás		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
mié (ezé, azé, mer, mos) („Mié nem gyün má?”) mikó („Mikó törtint?”) mögén („Mán mögén esik az eső.”) rëggë („Rëggë korán kő kēni, hogy időbe kő kēni, hogy ëvégezd a munkát.”) attú (litertú, Maritú, magosságtú, tüvestú, tizedibú, cserëbbú) („Attú kezdve nagyon zárkózott lett.”) ëvbë („Abba a zëvbe sok esső esett.”) háromszó („Háromszó gyorsabb...”)	szóvégi másállhangzókopás (amely esetenként magánhangzónyúlást vagy egyéb hangváltozást is eredményezhet)	miért (ezért, azért, mert, most) mikor megint reggel attól (litertől, Maritól, magasságtól, tövestől, tizedéből, cserépből) ëvben háromszor

A szóvégi másállhangzókopások részben hangtani, részben alaktani változást is jelölnek, mivel a toldalékok módosulásáról beszélhetünk. Ugyanakkor az egyes toldalékokban hangtani változás történik. Azonban az is előfordul, hogy a szótöt záró másállhangzó kopik le. A másállhangzókopás gyakori és általános jelenség a bácskai magyar nyelvjárásokban.

Palatalizáció

A palatalizációs változások bizonyos szavak esetében általánosak a bácskai nyelvjárásokban, azaz csaknem minden nyelvjárást beszélő palatalizált alakban használja azokat.

Palatalizáció		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
szappany (keny, fony) („Régen jó vót a szappany is.”) bödüny („Tele van a bödüny zsírrá.”)	<i>n > ny</i> palatalizáció	szappan (ken, fon) döbön
térgyel („Lëtérgyët a templomban.”)	<i>d > gy</i> palatalizáció	térdel
sajáta („A sajátát elütettem.”)	<i>l > j</i> palatalizáció	saláta

Depalatalizáció

A depalatalizációs jelenségek Bácskában többnyire az 50 év feletti nyelvében, s csak bizonyos szóalakokban jelentkeznek.

Depalatalizáció		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
öregasszon (asszonnak, asszonka) („Láttam aszt az öregasszont, akirű beszét.”) bizon („Az bizon nem jó gyütt.”) hánták („A régire hánták a zújat.”) lán („Sok lán született abba az évbe.”) karácsonkó („...karácsonkó nagy hó esett.”)	<i>ny>n</i> depalatalizáció	öregasszony (asszonynak, asszonyka) bizony hányták láný karácsonykor

Mássalhangzó-többlet

Noha ezt a hangváltozást csupán az alábbi két példa támasztja alá a gyűjtésekben, ezek ejtése azonban általánosnak mondható a bácskai nyelvjárási beszélők körében.

Mássalhangzó-többlet		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
trüsszent („Nagyot trüsszentett ám!”) muskántli („A muskántlit minden nap locsold meg!”)	mássalhangzó-többlet	tüsszent muskátli

Mássalhangzó-kiesés

A mássalhangzó-kiesés a bácskai magyar nyelvjárásokban történhet minden egyéb hangváltozás nélkül – ahogyan az az első három példacsoportnál látható –, azonban az esetek többségében valamely magánhangzó hangtani változását is magával vonja.

Mássalhangzó-kiesés		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
ais („Ais jó meksináta!”) asszem („Asszem nem próbájja tovább.”) jóvan („Jóvan, ne piszkádd má!”)	mássalhangzó-kiesés (és szóösszerántás)	az is az sem jól van
kaszáni („... mentünk a mezőre kaszáni...”) áva („Majd elalutt áva.”) fëni („Nem kó ám fëni!”)	-l kiesése a szó közepén	kaszálni állva fëlni
fizura („Jó lett a fizurád!”) nácisz („...akkó, mikó kinyít a nácisz...”)	mássalhangzó-kiesés (a könnyebb ejtés érdekében)	frizura nácisz

nyóc (póc, vót, hónap, föld, gyümölcsös, zödbab, kúcs, kiútek, ecsaphatod, ēvitték, földbe, számóták, főszaratt, fütüüve, körülbelü) („Nekem asztán nyóc!”)	az azonszótagú -l kiesik (a magánhangzó pedig megnyúlik)	nyolc (polc, volt, hónap, föld, gyümölcsös, zöldbab, kulcs, kiültek, elcsaphatod, elvitték, földbe, számolták, folszaradt, fütüülve, körülbelül)
píz (lipe, sporhēt) („A pízit fityoktatta.”)	másslhangzó-kiesés (és a magánhangzó zártabbá válása)	péncz (lepke, sparhelt)
jegyzetóni („Le köllött jegyzetóni.”)	-l kiesése (és a magánhangzó labializálódása)	jegyzetelni
türüközö („Hozd a türüközöt!”)	-l kiesése (valamint $\delta > \ddot{u}$ zártabbá válás és $\ddot{u} > \ddot{u}$ magánhangzónyúlás)	törülközö

Hasonulás

A hasonulás – csakúgy, mint a másslhangzó-többlet – egyre ritkább a bácskai nyelvjárásokban, az egyes szóalakokat csaknem egyformán ejtik a nyelvjárású beszélők.

Hasonulás		
Nyelvjárású alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
alunni („Nem hattak alunni.”) fekünni („Mehettek fekünni.”)	$dn > nn$ hasonulás	aludni feküdni
pallás („... a pallás elég rozoga vót má...”)	$dl > ll$ hasonulás	padlás
salló („A sallót felakasztotta jó magosra...”) talló („... kicsire vágd a tallót!”)	$rl > ll$ hasonulás	sarló tarló

Affrikáció és deaffrikáció

Ezeket a hangváltozásokat csupán egy-egy példa szemlélteti a gyűjtéseinkben, de e szavakat minden nyelvjárású beszélő a feltüntetett alakban használta.

Affrikáció		
Nyelvjárású alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
gyün („Nem birt gyünni, me vót dóga.”)	$j > gy$ affrikáció ($\delta > \ddot{u}$ zártabbá válás)	jön

Dezaffrikáció		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
hajma („Vettem hajmát a pijacon.”)	gy>j dezaffrikáció	hagyma

Spirantizálódás

A bácskai magyar nyelvjárást beszélők körében a *megy* ige E/3. személyű alakja a *mén*.

Spirantizálódás		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
mén („Mén az anyja után.”)	gy>n spirantizálódás (valamint magánhangzónyúlás)	megy

Hangátvetés

A hangátvetésre két példát találtunk gyűjtésünk folyamán, ezek széles körben elterjedtek.

Hangátvetés		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
bödöny („Tele van a bödöny zsírrá.”)	hangátvetés (és palatalizáció)	döbön
csanál („Vigyázz, megszúr a csanál!”)	hangátvetés	csalán

A hiátus megszüntetése

A bácskai magyar nyelvjárásokban leggyakrabban a *j* hangot használják hiátustöltőként a beszélők.

Hiátus megszüntetése		
Nyelvjárási alak	Hangtani változás	Köznyelvi alak
fija („Csak egy fija van.”) dijó („A zidén sok dijó van a fán.”) fjatalabbak („A fjatalabbak mehetnek fogni a disznó farkát!”) korájig („Hároméves korájig nem beszét.”) állandójan („Állandójan töri valamin a fejét.”) maji („A maji kukoricaszedés elmarad.”)	hiátus megszüntetése	fia dió fitalabbak koráig állandóan mai

vitteja („Elvitteja a talicskát őhozzá.”) ebbeja („Ebbeja a szerelembe belebukott.”) mijacsudára („Mijacsudára vársz?”)	hiátus megszüntetése (a szóösszerántást követően)	vitte a, ebbe a mi a csodára
---	--	------------------------------------

Alaktani változások a bácskai magyar nyelvjárásokban

A bácskai magyar nyelvjárásokban fellelhető domináns alaktani jelenségek egyrészt az igék alaktani sajátosságai, másrészt pedig a névszokat érintő alaktani jelenségekkel állunk szemben. Az alábbiakban felsorolt alaktani nyelvjárási jellemzők általános használatúak a bácskai nyelvjárási beszélők körében. Megtalálható továbbá a nyelvjárásokban az a jelenség is, amikor a határozószó határozóragot kap. A névszókhoz járuló határozóragok a vizsgált nyelvjárásokban állománybeli hiányt tükröznek.

Nyelvjárási alak	Alaktani változás	Köznyelvi alak
kívánnák (vágnák, szaladnák, innák, hoznák, aludnák) („Még az ellenségemnek se kívánnák ijét!”)	nákolás (feltételes módú, E/1. személyű igeként T/3. személyű tárgyas ragozású igealak használata)	kívánnék, vágnék, szaladnék, innék, hoznék
lássuk, fessük, taníccsák („Az iskolába nem taníccsák még velük a leckét.”)	suksükölés	látjuk, festjük, tanítják
sütte (futta, megütte) („Ki sütte a kalácsot?”)	összevont múlt idő igéknél	sütötte, futotta, megütötte
gondolkodok (iszok, eszek, alszok) („Gondókokod a dógon.”)	ikes igék iktelen igeként való ragozása E/1. személyben	gondolkodom (iszom, eszem, alszom)
szíjja, híjja („Nem szíjja föl rendessen az olajat.”)	E/3. személyben a -v tövű igéknél a -v hang kiesik, a <i>j</i> hang megnyúlik	szívja, hívja
taníjja (szépíjje, szakíjja, hajíjja, lapíjja) („Montam neki, hogy szépíjje ki magát estére!”)	az -ít végű igéknél kijelentő mód helyett felszólító mód használata	tanítsa, szépítse, szakítsa, hajítsa, lapítsa
ríl (nyöl, föl, löl) („A régi szerelméért ríl nagyon.”)	a tiszta tövű igék E/3. személyben -l végződést kapnak	rí, nő, fő, lő
híl, szíl	a -v tövű igék -l toldalékot kapnak	hív, szív

kikímélték („Kikímélték a munkátú.”)	igekötőcsere	megkímélték
aszongya (micsinátak, asszem) („Aszongyák, hónap nem lessz esső.”)	szóösszerántás	azt mondja, mit csináltak, azt hiszem
banántot (esztet, asztat, tulipántot, engemet) („Banántot egyé!”)	a tárgyrag kettőződése	banánt (ezt, azt, tulipánt, engem)
ottan, itten („Itten nem sok babér terem.”)	a határozósó határozóragot kap (lexikai kötöttségű változás)	ott, itt
naccságig, drágájért („Drágájért aggyák a paradicsomot.”)	határozóragok felcserélése	nagyságú, drágán
házba, délbe, korszóba („Páran a házba marattak.”)	határozórag felcserélése: -ban/-ben rag helyett -ba/-be rag ejtése	házban, délben, korszóban
kisebb a fiamtól nagyobb az apjátú szebb az annyátú („Szerencsére szebb az annyátú.”)	ragcsere: -tól/-től rag használata a -nál/-nél rag helyett	kisebb a fiamnál magasabb az apjánál szebb az anyjánál
otthonrú, házrú, asztalrú, székrú stb. („Othonrú nem sok mindent hozott.”)	ragcsere: -ról/-ről rag helyett -rú/-rű ragot ejtenek	otthonról, házról, asztalról, székről
annyátú (Andreátú, Zolitú, hásztú, macskátú) („Az annyátú kapta, nem az apjátú.”)	a -tól/-től rag helyett -tú/-tű ragok használata	anyjától, Andreától, Zolitol, háztól, macskától
tálbú, tányérbú, cserébbú („A barna tálbú etezsd meg a macskát!”)	a -ból/-ből ragok helyett -bú/-bű rag használata	tálból, tányérből, cserépből
A zembër („A zembër má nem tud hova mënekúni túllük.”) A zaratás („A zaratás ety hét múva kezdődik.”) a zapja („a zapja kitagatta...”)	az az határozott névelő szóvégi mássalhangzója hozzátapad a következő szó kezdő magánhangzójához	az ember az aratás az apja

Mondattani jelenségek a bácskai magyar nyelvjárásokban

A mondattani változások vonatkozásában a következő jellemzőket figyelhetjük meg a bácskai magyar nyelvjárásokban:

Az aspektualitás vonatkozásában a *szokik* ige múlt idejű alakja azokat a folyamatokat jelöli, amelyek megszokásként ismétlődnek. Aspektualitást, azaz folyamatosságot jelöli továbbá a határozói igenév és a létige kapcsolata.

Modalitás tapasztalható azokban a mondatszerkezetekben, amelyekben a *kell* ige ragozatlan formája után főnévi igenév áll. A cselekvés valószínűségét jelzi továbbá, az is, amikor a kijelentő mód jelen ideje helyett jövő időt használnak adatközlőink.

Inkongruenciával találkozunk azokban az esetekben, amikor az egyes számú állítmány mellett többes számú tárgy áll, valamint a határozatlan számnév után álló többes számú névszóval alkotott szerkezetekben.

Redundancia állapítható meg a töltelékszavak használatakor, valamint a témaismétlő szerkezetekben.

A szórendi változások természetesek a nyelvjárásban, már csak azért is, mivel élőnyelvről beszélünk.

A többszörös tagadás igen gyakori és általános a bácskai magyar nyelvjárásokban.

A névutócsere, ragcsere, kérdőszócsere és vonzatszere ritkábban tapasztaljuk a nyelvjárási használatban, de az előforduló esetek általánosak.

A kutatás során a bácskai magyar nyelvjárásokban előfordult a nyomatékosítás és túlzás, a mennyiség és időtartam mértékkel való kifejezése, valamint általánosnak mondható a páros testrészek többes számban történő használata is.

Nyelvjárási alak	Mondattani jelenség	Köznyelvi alak
„Mindén reggel el szoktam menni a bódba.” „...el szokott romóni...” „...meg szokott dühödni...” „...Ki szokott kapni...”	Aspektualitás: szokásszerűen ismétlődő cselekvést, folyamatot jelöl.	Minden reggel elmegyek a boltba. ...gyakran meghibásodik... Gyakran feldühödik. Gyakran kikap.
„El van készűve a lakadalomra.” „Meg van főzve a zebéd.” „Nyugott lehecc, el lessz intézve.”	Aspektualitás: folyamatosságot jelöl az igenév és a létige kapcsolata	Felkészült a lakodalomra. Megfőtt az ebéd. Légy nyugodt, elintézem.
„El kéne/kőne mēnni a bódba.” „Meg kéne/kőne csinálni.” „Be kēne menni a városzba.”	Modalitás: (a ragozatlan) kell ige feltételes módja és főnévi igenévi forma	El kell mennem/menned a boltba. El kell végeznem/végezned valamit. El kell mennünk a városba.

„Ot nem vót talló, nem köllött fëni, hoty tüz lëgyën.”	Modalitás: kijelentő mód helyett felszólító mód használata	Ott nem volt tarló, nem kellett félnünk, hogy tüz lesz.
„Dëlután itthon fog lenni a lányom.” „Úneki fog esni.”	Modalitás: a cselekvés, történés valószínűségét jelöli az igealak.	Dëlután itthon lesz a lányom. Nekiesik (azaz valószínűleg mérgében számon kér valamit).
„Nem akar megjavúni a mosógép.” „Meg akart bolondúni a féltékenységtű.” „Föl akart robbanni a kombájnmotor.”	Modalitás: valószínűséget jelöl.	A meghibásodott mosógép nem indult újra. Zaklatott volt féltékenységeiben. Majdnem felrobbant a kombájnmotor.
„Muszáj lesz rendet tenni kösztetek.” „Muszáj vót megtunnom a dógot.”	Modalitás: szükségesség	Rendet kellett tennem kösztetek. Meg kellett tudnom a dolgot.
„Jó vóna mektunni, hogy ki a bünös.” „Jó lett vóna üzenni, hogy számíccson rá.”	Modalitás: valószínűség	Szeretném megtudni, hogy ki okolható. Üzennünk kell neki, hogy számítsen rá!
„Mentek oda sok embërek.” „Sok jószágok elpusztultak.” „Sok szëmek figyëték a pap beszédët.”	Inkongruencia: határozatlan számnév és többes számú névszó kapcsolódása.	Sok ember ment oda. Sok háziállat elpusztult. Sok szem figyelte a pap beszédët.
„Kifürt a vakundok.”	Inkongruencia: egyes számú állítmány mellett többes számú tárgy áll.	Kifürt a vakond.
„Ëmëntem a pijacra mëg a póstára.” „Ëmëntem a bódba oszt vëtem csokit.” „Ën mëg a testvérem sokat jártunk ki a földbe a szülëvë.”	Hiány: az és kötőszó helyett a meg és az oszt használata	Elmentem a piacra és a postára. Elmentem a boltba, és vettem egy csokit. Ën és a testvérem sokat jártunk ki a szántóföldre nagyanyánkkal.
„Na, jól mëgjártam!” „Akkor ugye el kellett menni vele.” „Hát régen ugye ez másképp mënt.” „Ëmëntek a vásárba, és micsinátak, ëvesztették mind az összes pézüket.” „Na, most kapta el a macska a zegeret.” „Nem jártunk bálba, mer azërhogy nagybüjt ideje vót.” „Na, akkó most a másikat, most ëcsaphatod.” „Mer há annak ugyë az vót a rën-gye, hogy ugyë ë köllött menni.”	Redundancia: töltelékszavak használata	Jól mëgjártam! Akkor el kellett mennem vele. Régen ez másképp történt. Elmentek a vásárba, és az összes pézüket elvesztették. Most kapta el a macska az egeret! Nem jártunk bálba, mert nagybüjt ideje volt. Most kikapcsolhatod a másikat is. Annak rendje módja szerint elmentek.

<p>„A Rózszi, az szépen tudott énekőni.” „A zura még ojan, hogy az mindig berúgik.”</p>	<p>Redundancia: témaismételő szerkezet</p>	<p>Rózszi szépen tudott énekelni. A férje egyfolytában részeg.</p>
<p>„A Kati, az Erzsi meg a Jóska bácsi mindig kiátak pletykáni.”</p>	<p>Redundancia: névelő használata a tulajdonnevek előtt.</p>	<p>Kati, Erzsi és Jóska bácsi gyakran pletykáztak.</p>
<p>„Nem-ē láttad a kissámlit valahun?” „Nem-e volt ott akkor?” „Nem-ē jönnē ē velem a piacra?”</p>	<p>Szórend: az -e kérdőszó használata eltér a köznyelvi használattól.</p>	<p>Láttad-e a kisséket valahol? Ott volt-e akkor? Eljössz-e velem a piacra?</p>
<p>„Bírsz énni levest mielőtt émész.” „Meg bírom enni.” „Birod tolni a talicskát?”</p>	<p>A bír ige használata a ható ige helyett.</p>	<p>Ehetsz levest, mielőtt elmegy. Megeszem. v. Meg tudom enni. Tudod tolni a talicskát?</p>
<p>„Keresték a zerdőbe, de sehunse nem vót.” „Sehogyse nem akart dógozni a gép.” „Tē sē něhogy émēnny!” „Sēhogy sē nem akart sikerűni.”</p>	<p>Többszörös tagadás</p>	<p>Keresték az erdőben, de sehol nem volt/találták. Valami miatt nem dolgozott a gép. Ne menj el te sem! Többszöri próbálkozás után sem sikerült.</p>
<p>„Itten mindenki dógozott.” „Ottan azokná vót a vidám élet.”</p>	<p>Nyomatékosítás céljából a határozószók a mondat élére kerülnek fókuszpozícióba.</p>	<p>Itt mindenki dolgozott. Náluk vidám hangulat zajlott.</p>
<p>„Mind ezt a nagyon sok ruhát tēnap mostam ki.” „Nagyon szépen köllött neki figyēni.” „Nagyon sok esső esett abba a zévbe.” „Rengeteg sok szemét összegyűt...”</p>	<p>Túlzás (amely nyomatékosítást szolgál)</p>	<p>Ezt a sok ruhát tegnap mostam ki. Alaposan figyelnie kellett. Sok eső esett abban az évben. Sok szemét összegyűlt.</p>
<p>„Három évnek utána láttam újra.” „Két évnek előtte halt meg.”</p>	<p>Névutócsere: a határozószó szerkezetekben a névutók felcserélődnek, és ragot kapnak.</p>	<p>Három év múlva láttam újra. Két éve hunyt el.</p>
<p>„... kissebb a fiamtól.” „Okosabb vagy a másiktú.” „Na most a gazdának töb maratt, attú több, ha nem, nem.”</p>	<p>Ragcsere: a hasonlító határozó ragja felcserélődik más határozó ragjával.</p>	<p>kisebb a fiamnál... Okosabb vagy a másiknál. Most a gazdának több maradt, annál több, ha nem, nem.</p>

„Anyámék házukná vót egy kút.” „A mamáék szállásának kifelé nézett a zútra a bosztánya.”	Egyeztetésbeli eltérés: többes számú birtokos és birtokszó	Édesanyámék házánál volt egy kút. A nagymamáék szállásánál/tanyájánál a veteményeskert az út felől volt.
„Kutyával álmodott.” „Hat óra felé kiértek a földbe.” „Dél felé járhat az idő.” „Két óra felé jövök.” „Majd 11 felé elmegyek.” „Taszajcs má égyget rajta!” „Mëkkora magasságú vót a buza szalmája, akkor attú a szalma magosságátú csináták a kötelet.” „... égybe dógosztak.”	Vonzatscere	Kutyáról álmodott. Hat óra körül kiértek a szántóföldre. Dél körül járhat az idő. Két óra körül jövök. 11 óra körül elmegyek. Told meg/arrább! Amilyen magas volt a búza szalmája, ahhoz a szalmamagassághoz készítették a kötelet. együtt dolgoztak.
Hogy adja kilóját? Hova való? Mire föl vagy beképzelt?	Kérdőszó felcserélése	Mennyiért adja kilóját? Honnan való? Miért vagy beképzelt?
„Ēmék a bótba, de ép csak aszt a kis valamit vészëm ott mëg, ami a konyhára kő.” „Nem beszéltünk nagy valamit, mer sijjetët.” „Nem nagy valamit akarunk vënni.”	Mennyiség, időtartam mértékkel való kifejezése	Elmegyek a boltba, hogy megvegyem azt a keveset, ami a konyhára kell. Nem beszéltünk sokat, mert sietet. Nem sok mindent akarunk venni.
„... fájnak a lábaim.”	Páros testrész többes számban történő használata	... fáj a lábam.

Összegzés

Nyelvjárásaink folyamatosan változnak. A Kárpát-medencében élő magyar kisebbségek beszélt vernakuláris nyelvhasználata nyelvjárási alapú, amely részben a vidéki életmóddal, részben pedig a familiáris beszédhelyzetekkel magyarázható és indokolható. Vannak olyan általánosan használt nyelvjárási jelenségeink, amelyek bizonyos régió – esetünkben Bácska – egészére kiterjednek, a mindennapjaink részei. Az említettek identitásformáló és nyelvmegetartó funkciója köztudott a szociolingvisztikai szakirodalomban (l. Gereben 1999, Szabó 2003, Badis 2008, Bindorffer 2007, Gábrity 2008, Hires-László 2011, Kovács Rác 2012c, 2014a, Szabó 2003 stb.). Ezért kell ezeket bevonni

az anyanyelvoktatásba, és kialakítanunk diákjainkban a funkcionális-szituatív kettősnyelvűség készségszintű megismerését, a nyelvi kódok zökkenőmentes váltásának elsajátítását. Jelen tanulmány bemutatja azokat a domináns nyelvjárási jellemzőket, amelyek nyomán elindulhat a magyar additív szemléletű anyanyelvi oktatás (l. Lukács 2009, 337, Beregszászi 2012, Kovács Rác 2012d, 2013, 2014b, 2014c) Vajdaságban. Ez utóbbinak a kidolgozása azonban még várat magára.

Irodalom

- Andersson, Lars-G. 2000. Language cultivation in Sweden. In *Issues on Language Cultivation*, szerk. Sándor Klára. 85–98. Szeged: JGYF Kiadó.
- Badis Róbert. 2008. A vajdasági magyarság identitás stratégiái. In *Bennünk élő múltjaink*, szerk. Papp Róbert–Szarka Lilla. 319–328. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Beregszászi Anikó. 2012. *Lehetetlent lehetni*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó.
- Bindorffer Györgyi. 2007. *Változatok a kettős identitásra*. Budapest: Gondolat–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Gábrity Molnár Irén. 2008. A délvidéki identitástudat nyomában. In *Bennünk élő múltjaink*, szerk. Papp Richárd–Szarka László. 307–318. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Gereben Ferenc. 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség*. Budapest: Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Hires-László Kornélia. 2011. A kárpátaljai magyarság identitásának vizsgálata nyelvi aspektusból. In *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*, szerk. Hires-László Kornélia–Karmacszi Zoltán–Márku Anita. 280–287. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete.
- Jahr, Ernst Hakon. 2000. On the use of dialects in Norway. In *Issues on Language Cultivation*, szerk. Sándor Klára. 75–84. Szeged: JGYF Kiadó.
- Kovács Rác Eleonóra. 2012a. A bánáti adatközlők véleménye a nyelvjárásról. *Hungarológiai Közlemények* 42 (4): 93–107.
- Kovács Rác Eleonóra. 2012b. Kisebbségi nyelvjárási attitűd és identitástudat. In *Vajdasági magyar tudóstalálkozó. Tudomány, módszer, argumentáció*, szerk. Ispánovics Csapó Julianna. 35–41. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács: Újvidék, <http://www.vmat.rs>. (2016. szept. 8.)
- Kovács Rác Eleonóra. 2012c. Magyar nyelvjárások az oktatásban. *Hungarológiai Közlemények* 43 (4): 27–37.

- Kovács Rác Eleonóra. 2013. *Nyelvjárási attitűdök*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Kovács Rác Eleonóra. 2014a. The Main Methodological Principles of Teaching Hungarian Dialects in the Hungarian-Speaking Communities in the Carpathian Basin. *Casca* 3 (1), szept. 10. <http://www.journal.casca.org.rs/2014/11/26/the-main-methodological-principles-of-teaching-hungarian-dialects-in-the-hungarian-speaking-communities-in-the-carpathian-basin/>
- Kovács Rác Eleonóra. 2014b. Nyelvjárási attitűdök a használatközpontú, funkcionális nyelvtanítás tükrében. *Tudástérkép – Vajdasági magyar tudóstalálkozó 2014*. szerk. Ispánovics Csapó Julianna. 279–288. Budapest–Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács – Magyar Tudományos Akadémia. http://vmat.rs/?page_id=1147 (2016. szept. 6.)
- Kovács Rác Eleonóra. 2014c. Identitásjegyek és nyelvjárási attitűd a vajdasági magyar ajkú bánáti kisiskolások körében. *Hungarológiai Közlemények* 15 (2): 33–50.
- Omdal, Heidi. 2000. Changes in the linguistic climate in Norway? In *Issues on Language Cultivation*, szerk. Sándor Klára. 63–74. Szeged: JGYF Kiadó.
- Penavin Olga. 1988. *Bácskai magyar nyelvjárási atlasz*. Újvidék: A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete.
- Sieber, Peter–Sitta, Horst. 1994. *Mundart und Hochsprache im Unterricht. Orientierungshilfen für Lehrer. Reihe Studienbücher Sprachlandschaft Band 1*. Aarau–Frankfurt am Main–Salzburg: Verlag Sauerländer.
- Szabó József. 2000. Nyelvek és nyelvjárások Svájcban. *Magyar Nyelv* 96 (1): 109–120.
- Szabó József. 2003. A dialektológia és az iskolai oktatás kapcsolatának vizsgálata Németországban és Ausztriában. *Magyar Nyelvőr* 127 (1): 64–75.
- Szabó József. 2004. Svájcnyelvi helyzete, különös tekintettel a nyelvi kisebbségekre. *Magyar Nyelv* 100 (2): 291–298.
- Szabó József. 2010. *A nyelvjárási és az irodalmi nyelv helye a német Svájcban, különös tekintettel az iskolai oktatásra*. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1291/129104.pdf>. 59–70. (2016. szept. 6.)

DIALECT PHENOMENA IN CONTEMPORARY SPOKEN HUNGARIAN IN BAČKA

The contemporary Hungarian spoken in Bačka is dialect-based since this spoken variety is mostly restricted to informal, familial communication situations. In formal situations, speakers in Vojvodina are mostly expected to use majority language, i.e. Serbian. This situation, however, results in pupils being exposed to Hungarian colloquial and literary language almost exclusively at school. Additionally, there is an ever decreasing number of professions and positions which require mastery of the colloquial and the literary varieties of Hungarian. The study focuses on the changes contemporary

Hungarian spoken in Bácska has undergone and gives an account of dialectal phenomena occurring primarily at the level of phonology, but also in morphology and syntax. The findings of the study should contribute to the development of an additive approach to native language education in Vojvodinian schools with Hungarian as the language of instruction.

Keywords: Vojvodinian dialect of Hungarian, phonology, morphology, syntax, additive approach to native language education.

DIJALEKTOLOŠKE POJAVE U SAVREMENOM GOVORNOM JEZIKU U BAČKOJ

Dijalekat je i danas bazični jezik mađarskog govornog jezika u Bačkoj, pošto je pomenuta varijanta uglavnom jezik neformalnih, tj. familijarnih govornih situacija. U formalnim situacijama se u Vojvodini sve više očekuje upotreba srpskog jezika, te zbog toga mađarski razgovorni i književni jezik učenici uglavnom čuju samo u školi, a u odrasloj dobi je sve manji broj zanimanja u kojima se očekuje korišćenje mađarskog razgovornog i književnog jezika. Kao što se iz studije vidi, u mađarskom dijalektu koji se govori u Bačkoj najčešće su prisutne određene glasovne promene, a potom slede morfološke, odnosno sintaksičke dijalekatske pojave. Cilj istraživanja je da se dobijeni rezultati uvrste u nastavu maternjeg jezika sa aditivnim pristupom podučavanju u školama na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini.

Ključne reči: vojvođanski mađarski dijalekat, fonetika, morfologija, sintaksa, nastava maternjeg jezika sa aditivnim pristupom podučavanju.